

Górnofrańskie goniatyty i konodonty z profilu Płucki (Góry Świętokrzyskie)

Tatiana Woroncowa-Marcinowska*

Goniatyty franu Gór Świętokrzyskich należą do skamieniałości rzadkich i na ogół są słabo zachowane. W górnym franie zespoły goniatytyw znane są z dwóch poziomów konodontowych: *rhenana* — Kadzielnia, i *linguiformis* — Płucki, Kowala (Makowski, 1962, 1971; Wolska, 1967; Szulczewski, 1971). Najmłodszy z nich, będący odpowiednikiem wiekowym znanego powszechnie w Europie górnego poziomu Kellwasserkalk, występuje w profilu Płucki koło Łagowa i był badany przez Wolską (1967), Makowskiego (1962, 1971), a później przez Rackiego i in. (2002) oraz Dzika (2002). Ten poziom reprezentuje dolna część silnie zbituminizowanego, czarnego muszłowca głowonogowo-tentakulitoidowo-małżowego, zawierająca *Manticoceras intumescens*, *M. ammon*, *M. inversus* i *M. bickense* (Makowski, *op. cit.*). Oprócz wzmiankowanych gatunków, istnieją niepublikowane oznaczenia Makowskiego goniatytyw w kolekcji Czarnockiego, Makowskiego i Rózkowskiej (Muzeum Geologiczne PIG). Większość oznaczonych okazów, za wyjątkiem *Manticoceras bickense* i *M. neverovi* (poziom Iδ), znana jest na świecie z poziomów Iβ (*M. ammon*, *M. inversus*) i I(β)γ (*M. intumescens*, *M. acutilobatum*).

Badania wyżej wspomnianej kolekcji, gdzie z większości okazów wzięto próbki na konodonty, wskazują:

1. Wśród okazów oznaczonych jako *M. ammon* można wyodrębnić dwa dobrze zdefiniowane gatunki: *Manticoceras lamed* i *Crickites holzapfeli*.

2. Często spotykane i oznaczone przez Makowskiego okazy *Manticoceras bickense* charakteryzują się bardzo prymitywną linią przegrodową i dlatego odpowiadają definicji gatunku *Archoceras varicosum*, reprezentującego rodzinę Anarcestidae. Ponadto u *A. varicosum* muszla posiada przewężenia, a komora mieszkalna jest dłuższa i obejmuje prawie cały skręt.

3. Kilka okazów, oznaczonych w kolekcji wcześniej jako *Manticoceras acutilobatum*, gatunku znanego z Rudnego Ałtaju, należy do gatunku *M. drevermanni*. Są to bowiem formy bardziej inwolutive, ze spłaszczonymi bokami skrętów.

4. Juwenilne tornocerasy, z wyraźną bruzdą w pobliżu krawędzi lateralno-wentralnej oraz wyraźnymi bikonweksalnymi (biconvex) liniami przyrostowymi muszli we wszystkich stadiach rozwojowych, reprezentują *Phoenixites frechi*.

5. Brak materiału nie pozwala na zbadanie linii przyrostowych u „*Manticoceras intumescens*” i ewentualnie, zaliczenia tego okazu do *Crickites*. Łączenie przez

Makowskiego (1962) w jeden gatunek *Manticoceras intumescens* gatunków *M. ammon* i *M. intumescens* (paradymorficzna), jest słabo uzasadnione. Te dwa gatunki różnią się nie tylko morfologicznie, ale mają różne zasięgi stratygraficzne.

Podsumowując, zespół goniatytyw i konodontów z dolnej części muszłowca głowonogowo-tentakulitoidowo-małżowego z Płucki jest następujący: *Archoceras varicosum*, *Manticoceras lamed*, *M. drevermanni*, „*M. intumescens*”, *Crickites neverovi*, *Cr. holzapfeli*, *Phoenixites frechi*. Wśród konodontów najczęściej są spotykane: *Palmatolepis winchelli*, *P. bogartensis*, *P. rhenana*, *P. linguiformis*, *P. hassi*, *P. triangularis*, *Polygnathus krestownikovi*, *P. webbi*, *P. brevilaminus*, *P. imparilis*, *Ancyrodella curvata*, *Ancyroides tsiensi*, *Icriodus alternatus alternatus*, *Icriodus alternatus helmsi* i wiele innych (frekwencję gatunków w obrębie rodzajów podano malejąco). *Palmatolepis triangularis*, znany głównie z famenu, jest dość rzadko spotykany; w co piątej próbie znajdują się 1–3 okazy. W ostatnich latach udowodniono, że *P. triangularis* pojawia się wcześniej, niż uprzednio wyznaczony fameński poziom *triangularis*, któremu towarzyszy inny zespół konodontów.

Z moich badań konodontowych profilu Płucki wynika, że granica franu i famenu znajduje się wewnątrz muszłowca głowonogowo-tentakulitoidowo-małżowego, w jego górnej części, podobnie jak sugerował Racki i in. (2002). W zespole fameńskim przy granicy z franem większość palmatolepisów to *P. triangularis* obojga morfotypów i spora ilość ikriodusów. Wśród goniatytyw spotykany jest wyłącznie *Phoenixites frechi*.

Literatura

- DZIK J. 2002 — Emergence and collapse of the Frasnian conodont and ammonoid communities in the Holy Cross Mountains, Poland. *Acta Paleont. Pol.*, 47: 565–650.
- MAKOWSKI H. 1962 — Problem of sexual dimorphism in ammonites. *Palaeont. Pol.*, 12: 1–80.
- MAKOWSKI H. 1971 — A contribution to the knowledge of Upper Devonian ammonoids from the Holy Cross Mts. *Acta Geol. Pol.*, 21: 131–137.
- RACKI G., RACKA M., MATYJA H. & DEVLEESCHOUWER X. 2002 — The Frasnian/Famennian boundary interval in the South Polish-Moravian shelf basins: integrated event-stratigraphical approach. *Palaeogeogr. Palaeoclimatol. Palaeoecol.*, 181: 251–297.
- SZULCZEWSKI M. 1971 — Upper Devonian conodonts, stratigraphy and facial development in the Holy Cross Mts. *Acta Geol. Pol.*, 21: 1–130.
- WOLSKA Z. 1967 — Górnofrańskie konodonty z południowo-zachodniego regionu Gór Świętokrzyskich. *Acta Paleont. Pol.*, 12: 363–456.

*Państwowy Instytut Geologiczny, ul. Rakowiecka, 4, 00-975 Warszawa; twor@pgi.waw.pl